

Ingars Gusāns

GLOKALIZĀCIJAS ELEMENTI LATGALIEŠU MŪZIKĀ

Pētījuma mērķis – apzināt, kādi globālie elementi ir sastopami pēdējās desmitgades latgaliešu mūzikā. Darbā ir izmantota salīdzināmā metode. Jāatzīst, ka latgaliešu mūzikas grupas atspoguļo pasaules mūzikas galvenās tendences. Kā izteiktākie lokālie ieviesumi šajā mūzikās ir minami: 1) latgaliešu valodas izmantojums, 2) tautasdziesmu melodiju un tekstu ieviesums mūsdienīgās interpretācijās, aktualizējot kultūrvēsturisko informāciju, 3) vēlme savdabīgi noformēt albumu vāciņus, cenšoties izvairīties no tipiskām klišejām vai biežāk izmantotiem motīviem, kā arī akcentēt lokālo.

Atslēgas vārdi: globalizācija, latgaliešu mūzikas grupas, latgaliešu valoda, masu kultūra.

ELEMENTS OF GLOACALIZATION IN LATGALIAN MUSIC

Latgalian music has a distinct place within the Latvian music market, which has itself inhabited a niche within the global music marketplace; the various processes of globalization have influenced Latgalian music groups and their members to varying degrees. Depending on the needs, expectations and goals of the musicians, this influence is expressed more strongly or weakly, but is nonetheless discernible when examining stylistic choices, album art and lyrical content. This article aims to assess which musical styles are most popular amongst Latgalian groups and whether there are parallels with tendencies in the global music world in order to identify which global and local features are typical of Latgalian groups, and describe characteristic Latgalian album design in comparison with that of world-famous groups.

The article discusses the following groups: “Borowa MC”, “Bez PVN”, “Dabasu Durovys”, “Laimas Muzykanti”, “Green Novice”, “Sacramental” and Sovvaļņiks. Due to limitations in length, this research does not focus upon text analysis.

Research was carried out using the following resources: conversations with group members, internet resources, album reviews, press materials, and the author’s own observations as a member of a Latgalian music group.

The research is conducted from a comparative perspective, with the goal of highlighting global and local features that characterize Latgalian groups.

Globalization quite strongly affects the cultural sphere, especially traditions and habits. As with all processes, with this come positive as well as negative changes. One of the negative factors could be said to be similar examples of culture proliferated throughout the world – a set of unifying values which occurs spontaneously and

<http://dx.doi.org/10.17770/latg2015.7.1209>

threatens the uniqueness of individual cultures – often due to the production of art and culture on a large scale, with cultural artifacts being mass-produced and distinct national culture becoming internationalized.

However, positive aspects of globalization can be seen in increased intercultural dialogue, which often unifies people and revives regional/local culture. In this instance we may speak of glocalization, which can be seen as “globalization in a specific regional scenario” (Volinchuk 2007), and of glocal culture – the interaction of local culture and its associated cultural history with the global cultural space, making possible the maintenance and preservation of a distinct identity even amidst the processes of globalization (Malinovskiy 2013: 177).

Latgalian groups do not stand on the sidelines from globalization processes, but consciously and unconsciously participate in these processes, while trying to preserve aspects of local character in stereotypical lyrics and rhythms comfortable and familiar to listeners and dictated by mass culture. It must further be noted that there is a forced isolation process, due to the fact that there is a small number of groups that play at a sufficiently high level to achieve success outside of the local market. Additionally, regional media, especially radio, has demonstrated a fairly intolerant attitude (in the past ten years) towards songs which are sung in Latgalian. For this reason, (non-Schlager) Latgalian groups rarely have the chance to present their compositions to the rest of Latvia or the world, which at once differentiates these songs from global mass culture but does not prevent them from inhabiting the role of mass culture within their local environments.

Another reason that Latgalian music may only be discussed at the local level is the virtual absence of music industry infrastructure in the Latgale region.

According to music critic Sandris Vanzovičs, almost all global music styles are represented in the music of Latgale, each inhabiting their particular niche (Gusāns 2015, 1). Evaluating the musical styles and album packaging of select Latgalian groups, it is possible to conclude that Latgalian groups, in ways that are not connected to dance music, reflect the main global tendencies in music, confirming the global location of the Latgale region. The influence of globalization is noticeable in the English-language names of some groups, e. g. “Green Novice”, “Sacramental”. However, local elements in the music are also present: 1) the use of the Latgalian language, 2) folk song melodies and lyrics used with contemporary interpretations, revealing culturohistorical information, and 3) the desire to design original album covers, trying as much as possible to avoid typical clichés or frequently-used motifs, and highlighting the local area. However, Latgalians still need to overcome the lack of interest or support outside the region for Latgalian music.

Keywords: glocalization, Latgalian music groups, Latgalian language, mass culture.

Ievads

Latgaliešu mūzika ieņem noteiktu vietu Latvijas mūzikas tirgū, kurš savukārt vēlas būt pamanīts lielajā pasaules mūzikas tirgū, likumsakarīgi, ka šādā perspektīvā globalizācijas procesi ietekmē arī latgaliešu mūzikas grupas un izpildītājus. Atkarībā no mūziķu vēlmēm, cerībām un mērķiem šīs ietekmes izpaužas gan stiprāk, gan vājāk, bet tās noteikti ir, sākot ar mūzikas stila izvēli, albuma vāciņa noformējumu un beidzot ar dziesmu tekstiem. Šī raksta mērķis ir izvērtēt, kādus mūzikas stilus pārstāv latgaliešu grupas un vai ir velkamas paralēles ar pasaules mūzikas tendencēm, kādas globālas/ lokālas iezīmes ir raksturīgas latgaliešu grupām, kā arī sniegt ieskatu albumu noformējumos, salīdzinot tos ar pasaulē zināmu izpildītāju albumu noformējumiem. Tā īstenošanai izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) apzināt un raksturot mūzikas stilus, ko spēlē latgaliešu izpildītāji,
- 2) atrast iespējamās ietekmes starp pasaulē populāriem mūzikas stiliem, tādējādi pamatojot, kāpēc konkrētais stils varētu būt interesants latgaliešu grupām,
- 3) salīdzināt latgaliešu un pasaules izpildītāju albumu noformējumus, meklējot kopīgo un atšķirīgo.

Rakstā aplūkotas šādas mūsdienu grupas un mūziķi: „Borowa MC”, „Bez PVN”, „Dabasu Durovys”, „Laimas Muzykanti”, „Green Novice”, „Sacramental” un Sovvaļņiks. Ņemot vērā ierobežoto raksta apjomu, šajā pētījumā nav izvēsta grupu tekstu analīze. Pētījuma veikšanai izmantoti šādi avoti: sarakste ar grupu dalībniekiem, interneta resursi, albumu recenzijas, preses materiāli, arī paša autora novērojumi, esot dalībniekam latgaliešu grupās¹. Pētījums ir veikts salīdzinošā aspektā, nobeigumā izceļot globālās un lokālās iezīmes, kas raksturo latgaliešu grupas.

Globalizācija un masu kultūra

Ņemot vērā attālumus starp kontinentiem, valstīm un to daudzveidīgajām kultūrām, tad mūsdienās starpkultūru komunikācija vairs nenotiek tikai klātienē, apmainoties ar konkrētām savas zemes precēm, dāvanām un dzīves pieredzi. Pēdējās desmitgadēs pasauli pārpludinājuši jauni tehnikas un komunikācijas sasniegumi un uzlabojumi kā tīmeklis, sociālie tīkli u. c. ļauj īstenot kultūru mijiedarbību jaunā līmenī. Izmantojot šos sasniegumus, *drīzāk notiek ne mijiedarbība, bet mijieklūšana, mijietekme, kas redzami atspoguļojas cilvēku dzīves veidā* (Малиновский 2013: 176). Skaidrs, ka te toni nosaka ekonomiski un arī tehnoloģiski attīstītākās valstis, kuras ar konkrētu ideoloģiju, tehnoloģiju un komunikāciju izplatīšanu veicina globalizācijas procesu, tāpēc galvenā ideja ir *kopīgas pasaules, globālas sabiedrības, jaunas kvalitātes civilizācijas veidošana* (Малиновский 2013: 176).

Globalizācija diezgan spēcīgi skar kultūras sfēru: tradīcijas, paradumus. Kā jau katram procesam, arī šim ir vēlamie un ne tik vēlamie aspekti. Kā vienu no šiem

¹ Raksta autors spēlē ģitāru grupā „Borowa MC” (kopš 2005. g.), ir izveidojis savu grupu kā Sovvaļņiks (kopš 2009. g.), darbojas arī citos muzikālos projektos, piemēram, kopā ar mūzikas pedagoģi un izpildītāju Guntru Kuzminu

nelabvēlīgajiem aspektiem var minēt sava veida vērtību unificēšanos, kas bieži vien notiek stihiski un draud ar kultūras savdabīguma zaudēšanu, tā kā *mākslu un kultūru sāk reproducēt plašos mērogos, kultūras artefakti acu priekšā kļūst par masveida ražošanas produktu* (Купина 2010: 11) un tādējādi nacionālas kultūras parādības kļūst par internacionālām. Piemēram, latgaliešu keramiķu veidotie svečturi, pieprasījums pēc tiem ir ne tikai Latvijā, bet arī ārzemēs. No vienas puses, ražotāji ir priecīgi par pieaugošo pieprasījumu, tai pašā laikā masveidīguma pavadparādība ir oriģinalitātes zudums. Vai arī japāņu rotaļlieta tamagoči, kuru var nosaukt par elektronisku draugu, jo tam piemīt visas dzīvam cilvēkam raksturīgas īpašības, tas aug, ēd, spēlējas, atpūšas utt. Pēdējos 15 gados tā ir izplatījusies pa visu pasauli, nodarbinot ne tikai bērnus, bet arī pieaugušos. Vai japāņu kultūras produkts pokemoni, kas ir sastopami gan kā animācijas varoņi (jau vairāk kā 20 gadus), gan videospēļu tēli un bērnu galda spēles varoņi, un ir kļuvuši atpazīstami pasaules kultūrā. Līdzīgi notiek mūzikā, kad kāds nacionāls sacerējums kļūst par internacionālu vērtību, piemēram, pagājušā gadsimta 90. gados, konkrēti 1988./ 1989. gadā pasauli bija pārņēmis dejas un dziesmas „Lambada” vilnis, kura oriģināls nāk no Brazīlijas (Encyclopedia of Latin American History and Culture 2008).

No jaunākajiem „trakumiem” mūzikas pasaulē, kas ne tik sen pārpludināja pasauli, var minēt Dienvidkorejas zvaigzni PSY un viņa dziesmu „Gangnam style”, kura www.youtube.com kanālā ir skatīta gandrīz 2,5 miljardi reizi, bet „zirga deja”, kuru enerģiski dejo klipa varonis, aizrāva visu planētu (Зайцева 2013).

Latvijā vispamanāmākā no visām mūzikas globalizācijas izpausmēm, kas notika un joprojām notiek visā pasaulē, ir televīzijas šovi, kas ietekmē masu kultūras attīstību kopš 20. gs. beigām. Tajos tiek rādīts, kā jaunie talanti nonāk profesionāļu rokās un tiek „audzinātas” nākamās „zvaigznes”. Arī Latvijā tika dibinātas „Talantu fabrikas” (pirmais talantu šovs notika 2003. gadā (Vanzovičs 2003), kurās, manipulējot ar skatītāju auditoriju (piesaistot ar tiešraidēm no potenciālo zvaigžņu dzīves fabrikās un balsojumiem), tika „audzēti” un attīstīti jaunatnes elki.

Kā pozitīvu globalizācijas aspektu var minēt – citu kultūru iepazīšanu, kas bieži vien satuvina tautas, kā arī reģionālo/ lokālo kultūru atdzimšana. Un šajā gadījumā var runāt gan par glocalizāciju, kuru vajag skatīt kā *globalizācijas specifisku reģionālo scenāriju* (Волынчук 2007), gan par glokālo kultūru, ar ko tiek saprasta *pasaules kultūras telpa, kurā mijiedarbojas lokālās kultūras, kā kultūrvēsturiski veidojumi, kuriem piemīt sava mentalitāte un kuri spēj saglabāt savu identitāti globalizācijas apstākļos* (Малиновский 2013: 177). Jāņem vērā, ka globalizācija pastiprina kapitālisma izpausmes arī garīgajās sfērās, tāpēc šajā sava veida cīņā ar globalizāciju izdzīvo stiprākais, tikai tas, kas mainās līdzī. Tādējādi arī globalizācija saprāta robežās ir pat derīga: *kā civilizācijas attīstības objektīva tendence viņa kopā ar citām funkcijām veic selekciju, kultūras vērtību atlasī. Tās neapturamajā straumē vājās sēklas aiziet bojā (vismaz kā globālās sabiedrības kultūras vērtība), bet stiprās paliek stiprākas* (Варламов 2014: 113).

Tādējādi globalizācija modernizē lokālo kultūru, ļauj tai izmantot pasaules

sasniedzumus, idejas, bet lokālai kultūrai īpašas izvēles nav, tai ir jāpakļaujas globalizācijai, jāiekļaujas tajā, labākajā gadījumā saglabājot savas vērtības, patību, jo, nepielāgojoties un izolējoties, lokālā kultūra vienkārši var aiziet bojā. Tomēr jāakcentē, ka *glokalizācija nenozīmē vietējo īpatnību pilnīgu atjaunošanos līdz pirmatnējam stāvoklim. Tā [glokalizācija – I. G.] šīs īpatnības izceļ ārpus nacionālajām robežām globālajā pasaulē* (Волынчук 2007).

Arī mūzika ir viena no kultūras sfērām, kura ir pakļauta globalizācijas ietekmei un vērsta uz patērētāju tirgus piesaisti, tātad tendēta uz masu kultūru, kas ir stabils globalizētas pasaules pamats. Protams, vienmēr ir izņēmumi, piemēram, akadēmiskās mūzikas attīstības tendences, laba dzeja (ar to saprotot daudzslāņainu, mākslinieciski piebļīvētu, zemtekstiem bagātu tekstu), atsevišķi mūzikas novirzieni kā, piemēram, alternatīvais roks, tehniskais metāls, taču masu kultūras dominante (lubu literatūra, popmūzika u. c.) ir spilgti jūtama arī mūsdienu Latvijā. Kā galvenās masu literatūras, ko var attiecināt arī uz visu kultūru (tai skaitā mūziku), pazīmes pēc literatūrzinātnieces Natālijas Kupinas (*Наталья Купина*) var minēt, pirmkārt, popularitāti. To var apliecināt vai nu ar statistiku (aptaujas), vai arī ar dziesmu vai albumu topu (balstītu uz pirkšanas vai balsošanas rezultātiem), kas parāda aktuālo un uz konkrēto brīdi populāro mūzikā. Jāatceras, ka populārais bieži vien ir balstīts uz atkārtojumu, kā rezultātā veidojas nosacīts cikls, proti, pamatā ir viens skaņdarbs, dziesma un tad seko tās neskaitāmi remiksi un atdarinājumi, kamēr nāk kaut kas jauns, kas kļūst populārāks par iepriekšējo. Otrkārt, masu literatūrai/ kultūrai ir raksturīgs triviālums, kas labi redzams gan masu literatūrā, kur ir izteikta situāciju, konfliktu paredzamība, banālums, gan arī populārajā/ popmūzikā, kur tiek kultivēti stereotipiski uzskati, bieži vien izmantotas līdzīgas melodijas, ierobežota dziesmu tematika, kas saistās ar laimīgu vai nelaimīgu mīlestību, jo *masu kultūra vienmēr piedāvā jau daudzkārt aprobēta „produkta” variācijas* (Купина 2010: 53). Protams, nevar noliegt, ka šāda paredzamība palielina dzīves uztveres pozitīvismu, jo *komforta izjūta lasītājam [klausītājam – I. G.] rodas pārlicības rezultātā, ka vēlmes tiks apmierinātas* (Купина 2010: 55). Līdzīgi kā ar viegli lasāmiem literatūras darbiem, arī popdziesmas, piepildījušas klausītāja vēlmes, ātri pazūd no aprites, lai dotu vietu jauniem darbiem.

Tomēr kādām noteiktām varas (ideoloģijas) struktūrām masu kultūra noteikti ir izdevīga, jo *masu literatūra (masu kultūra kopumā) darbojas kā viens no sabiedrību saliedējošiem spēkiem. Ar masu kultūras, tās simbolu un zīmju starpniecību indivīdam ir iespēja adekvāti, kā viņam šķiet, sevi novērtēt un patiesi identificēt* (Купина 2010: 57). Trešā masu literatūras pazīme ir strukturāli idejiskā stingrība, kas literatūrā izpaužas kā teksti, kuri *ir tuvi brīnumpasakai ar tās stingrajām fabulas funkcijām, ar noteiktu personāžu sistēmu, ar nemainīgu ētisku ļaunuma sodīšanas shēmu un labā uzvaru* (Купина 2010: 60). Arī popmūzikā var runāt par stereotipisku dziesmu kompozīciju. Viss tiek virzīts, lai dziesma būtu saprotama un „lipīga” pirmajā skanēšanas reizē. Tai jābūt viennozīmīgai. Līdz ar to šī stingrā dziesmas kompozīcijas un teksta paredzamība *palīdz lasītājam/ [klausītājam – I. G.]*

paaugstināt savu pašvērtējumu, jo viņš sajūt sevi kā žanra pazinēju, kurš pārvalda zināšanu un domu struktūru, uzmin notiekošo, sajūt savu varu pār autora izdomāto pasauli (Купина 2010: 62). Tātad masu kultūrai ir izteikti izklaidējošs raksturs, viegluma, neiedziļināšanās, jēgas nemeklēšanas semantika, spēlēšanās ar stabilām vērtībām vai banalitātēm, tāpat – viegla pieejamība, izmantojot masu medijus (radio, TV, iknedēļas žurnāli, tīmeklis utt.).

Latgaliešu mūzika pasaules mūzikas kontekstā

Latgaliešu mūzikas grupas nestāv malā no globalizācijas procesiem, bet gan apzināti (tiecoties pēc līdzīga skanējuma ar populārām pasaules grupām) un dažkārt neapzināti (spēlējot stilu, kas patīk, bet kurš izrādās ir ļoti populārs arī pasaulē) iekļaujas šajā procesā dažādos veidos, mēģinot saglabāt arī lokālo raksturu, lai pilnīgi nepazustu masu kultūras diktētajos, klausītājiem ērtajos vārdus un mūzikas ritmos. Drīzāk pat jāatzīmē, ka Latgalē vairāk izpaužas piespiedu izolācijas process, jo, pirmkārt, mūziķu apvienību, kas spēlē pietiekami augstā līmenī, lai kaut kur izrautos ārpus lokālā mūzikas tirgus, ir samērā maz.

Otrkārt, jāatzīmē arī pārnovada plašsaziņas līdzekļu, īpaši spēcīgāko raidstaciju neiecietīgā attieksme (ar dažiem izņēmumiem desmit gadu laikā) pret dziesmām, kas tiek izpildītas latgaliski. Piemēram, no Latvijas četrām visvairāk klausītākajām radio stacijām – „Latvijas Radio 2”, „Skonto”, „Latvijas Radio 1”, „SWH” (TNS Latvija 2015), tikai „Latvijas Radio 2” pa retam atskaņo kādu dziesmu latgaliski, kas nav no folkloras vai šlāgeru repertuāra (Gusāns 2015, 1). Radio „Skonto” ir tendēta uz ārzemju mūziku, tāpēc latviešu mūzika tur ir retums, bet latgaliešu nav skanējusi vispār. „Latvijas Radio 1” vairāk ir informatīvs radio, kur latviešu mūzika aizpilda starplaikus. Savukārt radio „SWH” spēlēto dziesmu statistika (Caune 2014), kas pēdējo reizi darbojās 2014. g. maijā, apliecina, ka tādas grupas kā „Dabasu Durovys”, „Bez PVN” praktiski nav atskaņotas, jo, vai nu neatbilst radio formātam vai arī valodas kritērijiem. Piemēram, grupas „Dabasu Durovys” latviešu valodā izpildītā „Šūpuļdziesma” ir atskaņota radio „SWH” raidījumā „Priekšnams” (Priekšnams 2015). Bet, protams, konkrētā problēma ir diskutabla, jo radio stacijām vienmēr ir viens universāls aizbildinājums – neatbilstība radio formātam. Tāpēc Latgales grupas (runa nav par šlāgermūziku) savus muzikālos sacerējums ļoti reti var prezentēt pārējā Latvijā un pasaulē. Izmaiņas šajā procesā ir vērojamas pēdējos gados, kad tādas grupas kā „Dabasu Durovys”, „Green Novice” jau tiek aicinātas uz festivāliem Lietuvā un citur tuvējās ārzemēs. Sevišķi var izcelt etnoroka grupu „Laimas Muzykanti”, kas, pateicoties savam mūzikas stilam – etnoroks, daudz vairāk un plašāk ir ceļojusi pa pasauli.

Vēl viens iemesls, kāpēc par latgaliešu mūziku kopumā var runāt tikai lokālā līmenī uz pasaules mūzikas fona, tātad, treškārt, ir mūzikas industrijas (ierakstu producēšana, izdošana, izplatīšana) trūkums, jo Latgalē tādas gandrīz nav, ja neskaita „Latgales producentu grupu”. Tas kopumā attiecas uz visu Latviju, jo nelielais iedzīvotāju skaits neveicina mūzikas industrijas attīstību. Tāpat arī attiecībā uz pašu

grupu izveidi Latgalē (arī Latvijā) nevar vilk paralēles, piemēram, ar pasaulslavenām vācu grupām („Kreator”, „Grave Digger”, „Sodom”) vai angļu smagā roka grupām („Judas Priest”, „Black Sabbath”), kuras izveidojās lielos rūpniecības centros.

Piemēram, jau minētās vācu grupas varēja kļūt atpazīstamas, jo Vācijas pilsētās, no kurienes nāk trīs slavenās grupas, Reklinhauzenā (*Reklinghausen*), Esenē (*Essen*), Gelzenkirhenē (*Gelsenkirchen*) kopā ir ap 1 000 000 iedzīvotāju (Deutscher Städtetag 2015), salīdzinot ar Latgali, Daugavpilī – apmēram 86 000 un Rēzeknē – 29 000 iedzīvotāju (CSB 2015).

Šīs grupas varēja veidoties kā protests pret industrialitāti, jo ne visi gribēja strādāt rūpnīcās vai ogļu raktuvēs, piemēram, pasaulslavenās vācu metāla grupas „Sodom” līderis Tomass Sačs (*Thomas Such*), kurš strādāja par ogļraci, līdz varēja sevi nodrošināt kā muzikants, par Rūras apgabalu Vācijā saka: *Es nevaru izskaidrot, bet es domāju šis ogļu ieguves apgabals ir ļoti specifisks rajons un šī mūzika šeit ir ļoti smaga tāpat, kā arī šis darbs ir ļoti smags* (Ryan 2013: 19).

Latgalē situācija bija un ir savādāka, te jauniešiem zināmu impulsu deva globālā parādība – TV šovi. Tieši vienā no šādiem šoviem piedalījās kārsavietis da Gunchi (īst. v. Guntis Rasims), kas Talantu fabrikas Muzikālajā teātrī (2004) izcīnīja 3. vietu, finālā izpildot latgaliešu tautasdziesmu „Kur gaismeņa”. Sabiedrībā atzīti mākslinieki, mūzikas kritiķi parasti izvairās no šādu šovu apspriešanas, jo pat pēc šovu noslēguma nav lasāmi viņu komentāri un viedokļi. Vienīgie, kas komentē, ir šovu skatītāji un klausītāji, kas gan nopeļ da Gunchi, piemēram, Saule², (...) *Par da Gunchi – viņjam finaala absolūti nebija ko mekleet. Jautājums, ko veertee skatiitāji – latgalju valodu, vai tieshaam padariita darba rezultaatus* (Komentāri 2004: 1). Gan arī slavē, piemēram, *SVEICIENI da GUNCHI! Ljoti uztraucos par viņju, redzeeju, ka nervozee! R.Vazdika izcili viņju pieteica! Da Gunchi, lai Tev arii turpmaak veicas, pilnveido sevi muuzikas jomaa! Pasveicini Claydinju! DA GUNCHI, TU BLJI UN BUUSI MANS FAVORIITS ARII TURPMAAK! liepajniece.* (Komentāri 2004: 3).

Neapšaubāmi, ka šis panākums iedrošināja latgaliešu jauniešus atkal pievērsties muzikālajai daiļradei, jo latgaliešu mūzikā bija zināms panīkums pēc pagājušā gadsimta 90. gadu aizsākumiem (Aija, Phoenix (Ludza)). Tajā pašā 2004. gada vasarā grupa „Borowa MC” ar repertuāru latgaliešu valodā uzvarēja festivāla „Osvalds” jauno grupu konkursā, kas deva iespēju veikt ierakstu vienā no latviešu mūzikas industrijas firmām „MICREC”. Tātad globālās parādības – TV šovi un dziesmu konkursi ir tie, kas var dot atspēriena punktu jaunajiem māksliniekiem.

Sekojojot latgaliešu mūzikas attīstībai, var konstatēt, ka globalizācijas un lokalizācijas elementi latgaliešu mūzikas grupu darbībā izpaužas dažādos līmeņos: 1) izvēlētajā mūzikas stilā, 2) albumu noformējumā, 3) tekstu izvēlē. Turpmāk pētījumā ir apskatītas septiņas pazīstamākās latgaliešu grupas (izņemot folkloras un šlagergrupas), kurām ir iznācis vismaz viens albums³. Jāpiebilst, ka kopējais grupu

² Šeit un turpmāk, citējot komentārus, ir saglabāta arī komentāru rakstība.

³ „Laimas Muzykanti”, „Bez PVN”, „Borowa MC”, „Dabasu Durovys”, „Green Novice”, Sovvaļņiks, „Sacramental”

skaitis, kas savu darbību vismaz sākotnēji veido latgaliešu valodā, ir krietni lielāks, jo jauniešu centros, skolās joprojām darbojas dažādi ansambļi un grupas.

Sākumā tiks raksturoti grupu mūzikas stili, par kuriem Latvijas mūzikas apskatnieks Sandris Vanzovičs raksta, ka šeit (Latgalē) būtībā pārstāvēti praktiski visi pasaules mūzikas stili, aizpildītas visas nišas (Gusāns 2015, 2).

Kā pirmā tiks raksturota vecākā un Latgalei nozīmīgā grupa, kas 2015. gadā atzīmēja 20 gadu jubileju un ir izdevusi jaunu (kopumā trešo) albumu, tā ir grupa „Laimas Muzykanti” (dibināta 1995. g.). Viņu spēlētais etnoroks latgaliešu valodā padara viņus par saistošu grupu pasaulē, jo folkloras apdare raisa cilvēkos interesi vismaz reizi noklausīties citai tautai raksturīgo, it sevišķi, ja tas tiek izpildīts pārdomātā, kvalitatīvi aranžētā veidā. Tieši šīs iezīmes raksturo grupu „Laimas Muzykanti”, kura ir koncertējusi daudzās valstīs un piedalījies festivālos gan Lietuvā, gan Polijā, gan Krievijā, gan Ungārijā, ASV un citur. Par viņu rūpīgo pieeju folkloras un dažu oriģināldziesmu apdari liecina daudzu autentisko instrumentu (stabules, kokle, dūdas, mutes ermoņikas u. c.) un tekstu izmantojums, arī pieaicinātie profesionāļi, kas veido kvalitatīvu un konkurētspējīgu glokālo produktu. Dziesmu nokļūšana dziesmu aptaujās un topos gan ir atkarīga arī no menedžmenta, kas Latgales grupām joprojām darbojas nepārliecinoši, jo parasti to dara paši grupu dalībnieki, bet šim darbam ir nepieciešamas daudzpusīgas zināšanas un pilna laika atdeve.

No jaunākās paaudzes grupām vecākā ir Kārsavas grupu „Bez PVN” (dibināta 2003. g.). Tās sastāvā darbojas bijušais fabrikants da Gunchi, kas atzīst, ka „Bez PVN” stilu pamatā visos laikos ir noteikusi citu grupu ietekme, kuras „Bez PVN” dalībnieki ir klausījušies. Līdz ar dalībnieku un klausāmo grupu maiņu ir mainījies arī grupas stils (Gusāns 2015, 3). Sākumā grupas spēlētais stils tika pozicionēts kā *latgaļu rock* (nevis latgaliešu, kā saka grupas dibinātājs G. Rasims, *tā izklausījās spēcīgāk, stiprāk* (Gusāns 2015, 3)) un tajā bija saklausāmi pasaulē pazīstamu rokgrupu (piemēram, „Nirvana”, „Red Hot Chili Peppers”, „HIM”, „Guns n’ Roses”, „Queen” u. c.) elementi, jo roks visos laikos ir bijis un ir populārs pasaulē kā zināms pretstats populārajai/ masu patēriņa mūzikai. Grupa izmanto arī folkloru, ko apliecina tā saucamās kaverversijas latgaliešu tautasdziesmām (*Tuoli dzeivoj, Tymša, tymša*). Jāatzīmē, ka tautasdziesmu vai to elementu izmantojums ir raksturīgs vairākām latgaliešu grupām.

2013. gadā grupai „Bez PVN” tika publicēts otrais albums, kurā mūzika ir bagātināta ne tikai ar tradicionāliem instrumentiem, bet klāt nācis arī plašāks stīgu instrumentu (čells, bandžo) klāsts, kā arī *semplu* [sempli – gatavas skaņas, kas atdarina dažādus instrumentus, trokšņus, balsis utt. – I. G.] izmantojums. Līdz ar to „Bez PVN” mūzika ir kļuvusi elektroniskāka un modernāka, ko apliecina mūzikas apskatnieks S. Vanzovičs, sakot, ka „Bez PVN” *pēdējā laikā sākuši spēlēt vēl gudrāku mūziku, jau tuvinoties „Coldplay” līdzīgajiem* (Gusāns 2015, 2). Salīdzinājums ar „Coldplay” pašiem mūziķiem ir uztverams kā augsts mūziķu darba novērtējums, jo „Coldplay” ir viena no ietekmīgākajām pēdējā gadsimta britu grupām, kuras albumi joprojām tiek pārdoti miljonu tirāžās un kura regulāri saņem vai tiek nominēta

„Grammy” un britu mūzikas gada balvām (Macnie 2015). Prasmīgs elektronikas izmantojums, neordināras dziesmu apdares un aranžējumi, kā arī izkoptas melodijas ir tas, kas ļauj šo grupu salīdzināt ar britu mūzikas grandiem kā jau minētajiem „Coldplay”, „Mumford & Sons” u. c. Bez tam jāizceļ arī žurnālista S. Vanzoviča viedoklis par grupu „Bez PVN”, ka šī grupa Rietumu mūzikas tirgum varētu būt viena no interesantākajām – tās līderim un vokālistam Kristapam Rasimam kā jau aktierim piemīt nepieciešamā harizma (Gusāns 2015, 2). Tas apliecina, ka šai grupai piemīt vismaz divas svarīgas iezīmes, lai to varētu pamanīt starp daudzām citām grupām, laba mūzika un arī pamanāms grupas līderis.

Kā nākamo var minēt grupu „Borowa MC” (dibināta 2004. g.). Savos pirmsākumos grupa izpildīja repu bez īpašiem citu mūzikas stilu piejaukumiem. Repa izvēli parasti nosaka vairāki faktori, viens no tiem ir unikālas balss trūkums, bet spēcīga vēlme muzicēt, otrs, kas šajā gadījumā ir galvenais, tā ir vēlme pieteikt aktuālu, savādāk varbūt mazāk pamanāmu problēmu. Reps tiek uzskatīts par diezgan ietekmīgu stilu pasaules mūzikas tirgū, ko nosaka lielais afroamerikāņu īpatsvars ASV, jo tieši šīs rases pārstāvji ir galvenie šīs mūzikas radītāji un klausītāji. Salīdzinājumam dažī statistikas dati par Latvijas un Amerikas klausītājiem. Piemēram, amerikāņu reperis 50 Cent ir izdevis albumu „The Massacre” (2005), kurš jau pirmajā nedēļā tika pārdots vairāk nekā miljons eksemplāros un uzreiz debitēja „Billboard top 200”⁴ pirmajā vietā. Albums ir ieguvis platīna statusu ASV sešas reizes [platīns – par 1 miljonu pārdotu CD – I. G.⁵], jo ir pārdoti vairāk nekā 6 miljoni kompaktdisku ASV un ap 13 miljoni pasaulē. Ar Latvijas mūzikas tirgu šie skaitļi vispār nav salīdzināmi, jo, piemēram, grupa „Borowa MC” savu debijas albumu pārdeva vairāk nekā 5000 eksemplāru, par ko nopelnīja Latvijas tirgum atbilstošo Zelta diska statusu, bet šo robežu sasniedza vien trijos gados.

Tā kā viena no globalizācijas iezīmēm ir masu kultūras izplatība, kur nozīmīgu lomu spēlē ASV, tad arī reps diezgan ātri izplatījās pa visu pasauli, bet Latvijā tas uzplaukumu sasniedza tieši tūkstošgades pirmajos gados (Ozols, Gustavo, Nātre u. c.). Repa popularitāte ārzemēs un arī Latvijā ir diezgan viegli izskaidrojama: *lai izteiktu sevi daiļrunīgi hip-hopa idiomās, tas prasa iemaņas, bet ne gadiem trenētas iemaņas un pirkstu vingrinājumus. Tev vajag tikai mikrofonu, kādu domu, ko teikt, un kādu, kas klausās* (Robinson 2002). Tieši to arī darīja „Borowa MC”, līdz grupas sastāvs nomainījās un jaunie dalībnieki repu papildināja ar dažādiem mūzikas stiliem, sākot ar roka un beidzot ar savdabīgi izmantotiem tautasdziesmu (*Nadūd, Dīvs, i veitulam; Pī Dīveņa gari goldi; Zvīdzi, zvīdzi, siermais zirdzeņ*) elementiem, tādējādi „izšķīdinot” tikai repam raksturīgo. Žurnālists S. Vanzovičs

⁴ „Billboard top” ir ierakstu rangs, kas iezīmē 200 pārdotākos albumus gan mazumtirdzniecībā, gan digitāli ASV. Šo sarakstu publicē žurnāls „Billboard”, un tā kā tas atspoguļo viena no pasaules lielākajiem mūzikas tirgus viedokļiem, tad tas ir tiek uzskatīts par vienu no nozīmīgākajiem pasaules mūzikas rangiem. Tajā ir gan dalījums pa mūzikas stiliem, gan ir arī kopējais vērtējums, tāpēc tikt šajā divsimtniekā ir ļoti liels pagodinājums, kā arī apliecinājums konkrētās mūzikas popularitātei.

⁵ Salīdzinājumam – platīna diska statusu Latvijā saņem par 8000 pārdotiem diskkiem.

atzīst, ka šai mūzikai labākajā gadījumā ir vieta tikai Latvijā, ar pasaules mūzikas tendencēm tai nav nekāda sakara” (Gusāns 2015, 2). Tomēr tas svarīgākais, ko darīja „Borowa MC”, dara „Bez PVN”, ir apliecināt, ka latgaliešu valoda ir dzīva, tajā var atzīties mīlestībā, meklēt savas saknes, izteikt viedokļus un ne tikai skaitīt „pātarus” un dziedāt psalmus. Tā nav tikai kariķēta latviešu valoda, bet patstāvīga valoda ar daudz un dažādām iespējām un atšķirīgu funkcionalitāti.

Sava vieta un atpazīstams stils šobrīd ir arī latgaliešu mūzikas grupai „Dabasu Durovys” (dibināta 2006. g.). Kā atzīst tās līderis Arnis Slobožanins, tad grupa ir ietekmējusies no popgrupas „The Beatles” (1960), rokgrupas „The Rolling Stones” (1962) u. c. Skaidrs, ka jau šo divu grupu pieminēšana atklāj pasaules tendenču ietekmi uz Daugavpils grupu. Jo, lai gan grupa „The Beatles” vairāk nepastāv, tās ietekmi uz populārās mūzikas attīstību arī mūsdienās noliegs tikai cilvēki, kas nekad un neko nav zinājuši par mūziku.

Mūzikas kritiķis S. Vanzovičs pozitīvi raksturo grupu „Dabasu Durovys” – *kvalitatīvs latgaļu pops ar nelielu roka piesitienu. Pērn (2014) klajā nākušais viņu trešais studijas albums „Bāka” ir ļoti kvalitatīvs, to nebūtu kauns pat atrādīt starptautiskā līmenī, taču šai grupai trūkst kaut kā tāda, ar ko viņi tur varētu izcelties tūkstošiem citu grupu vidū. Šādā stilā Rietumos, it īpaši Britu salās spēlē daudzi* (Vanzovičs 2015). Tomēr galvenais pašlaik ir tas, ka šai grupai piemīt visas kvalitatīvai mūzikai raksturīgas iezīmes: profesionāls izpildījums, kvalitatīvs ieraksts, lielākoties augstvērtīgi teksti un interesantas melodijas. Jāatzīmē, ka kvalitatīvas mūzikas pazīme ir arī dzejnieku (Valentīns Lukaševičs, Imants Ziedonis) dzejas izmantojums, jo ne vienmēr pašsacerētie gabali saglabā domas, vēstījuma dziļumu. Tai pašā laikā par grupas vēlmi sasniegt plašākas masas liecina arī tekstu izmantojums latviešu valodā.

Uz kopējā Latgales muzikālā fona plaši pārstāvēts ir smagais roks. Te noteikti ir minami pašreizējie flagmaņi – Preiļu grupa „Green Novice” (dibināta 2005. g.), kas gan šobrīd vairāk bāzējas Rīgā. 2014. gadā viņi izdeva debijas albumu, tika nominēti arī Latvijas mūzikas Gada balvai un saņēma Metāla gada balvu kā labākā koncertgrupa. Viens no retajiem mūzikas kritiķiem, kas vispār piemin latgaliešu mūziku, S. Vanzovičs raksta, ka *grupa spēlē gana agresīvu un pārliecinošu folkmetālu*, un tomēr atzīst, ka *ierakstā ir jūtamas, ka tā nav firma, bet gan pašmāju produkts* (Gusāns 2015, 2). Dziesmu teksti ir latgaliešu valodā – kultivējot pagānisma idejas, dziedot tautasdziesmas (*Divi siermi kumeleni, Pārkiuņš vede vedekleņu*). Neskatoties uz to, ka pagājušā gadsimta 90. gados smagais roks pakāpeniski zaudēja savu popularitātes virsotni, atdodot to atpakaļ popmūzikas virzienam, tomēr mūsdienās smagais roks un folkmetāls turpina ieņemt stabilu pozīciju pasaules mūzikas tirgū. To pierāda metāla grupas, kuras ielaužas jau iepriekš minētajā „Billboard top 200” (<http://www.billboard.com/charts/billboard-200>), vai arī jau vairākus gadus nepamet šo topu, piemēram, grupas „Metallica” vai „Guns’n’Roses”.

Roka un smagā roku popularizēšanu Latgalē turpina arī mūziķis Sovvaļņiķis (darbojas no 2009. g.), par kura albumiem žurnālists S. Vanzovičs raksta: *No*

kvalitatīvā viedokļa pie albumiem labi piestrādāts – gan no muzikālā, gan arī vizuālā aspekta, turklāt šāda veida stils ir diezgan aktuāls arī pasaules kontekstā, protams, tikai smagās mūzikas nišā (Gusāns 2015, 2). Arī Sovvaļņika dziesmu tekstos līdzīgi kā citām latgaliešu grupām ir izmantoti tautasdziesmu motīvi (*Aiz azara bolti bārzi, Caur sudobra bierzi guoju, Kalado*).

Varbūt latgaliešu klausītājam mazāk zināma ir vēl viena Rēzeknes grupa „Sacramental” (dibināta 2008. g.), kas spēlē *melodic thrash/groove* metālu. Šī grupa 2014. gadā izdeva spēcīgu debijas albumu „Sibylla”, bet jau 2011. gadā izcīnīja iespēju spēlēt vienā no lielākajiem metāla festivāliem pasaulē „Wacken Open Air”, taču mūzikas apskatnieks S. Vanzovičs norāda, ka *viņu mūzikai absolūti nav individualitātes, turklāt viņi dziesmas izpilda angļiski – argumentu, ar ko izcerties uz pārējo grupu fona, viņiem nav* (Gusāns 2015, 2). Tas tikai apliecina arī šo globalizācijas kaitīgo procesu, ka Rietumu kultūras ietekmes ir ļoti spēcīgas un, iespaidojoties no tām, tiek zaudēta individualitāte. Savukārt ir skaidrs, ka, spēlējot tikai lokālajam

raksturīgo, cerību tikt pamanītam arī nav daudz. Protams, nedrīkst aizmirst arī pašu muzikantu izvirzīto mērķi, vienam tas varbūt ir mēģināt atrast kaut ko oriģinālu, tieši šeit visvairāk arī var izpausties globalizācija jeb lokālo elementu izmantojums masu produktā, citam mērķis ir vienkārši spēlēt kvalitatīvi un iekarot savu vietu starp līdzīgajiem, vēl citam tas ir vienkārši hobijs, kas līdzīgi kā loterijā var kādreiz pārvērsties par laimes numuru un izraušanos Latvijas vai pat pasaules mūzikas tirgū.

1. attēls. *Grupas „Borowa MC” albums „Plastilina pasaule” (2007)*
Figure 1: *Borowa MC – “Plasticine World” (2007)*

2. attēls. *Grupas „Borowa MC” albums „Uī, lobs!” (2008)*
Figure 2: *Borowa MC – “Oh, Great!” (2008)*

Vērtējot latgaliešu grupu albumu noformējumus, der atzīt, ka ir vērojama tendence lauzt masu kultūras stereotipus. Pat, ja līdzība ar pasaules globālajām ietekmēm ir jūtama, tā izpaužas ar lokālu šarmu. Pirmkārt, mūziķi savu albumu noformējumos demonstrē vietējās vērtības, piemēram, „Borowa MC” albumi „Plastilina pasaule” un „Ui, lobs!” (sk. 1., 2. attēlu)

Otrkārt, pasaules mūzikā ir daudz piemēru, kad īpaši debijas albumā parādās grupas foto, lai veicinātu atpazīstamību, radītu priekšstatu. Latgaliešu grupas, varbūt apzinoties, Latgales, Latvijas mazos apmērus, saglabā zināmu noslēpumainību, intrigu, piemēram, grupa „Bez PVN”. Uz vāciņa ir četru grupas dalībnieku sejas, taču tās visai attālināti iepazīstina ar grupas izpildītājiem, tieši otrādi – tuvina globālajam, Japānas mangu stilam (sk. 3. attēlu).

3. attēls. Grupas „Bez PVN” albums „Pyrms Vuorda...” (2007)

Figure 3: Bez PVN – “Before the Word” (2007)

Un salīdzinājumam pasaulslaveno grupu „The Beatles” un „The Rolling Stones” debijas plašu apvāki (sk. 4., 5. attēlu).

4. attēls. Grupas „The Beatles” albums „Please Please Me” (1963)

Figure 4: The Beatles – “Please Please Me” (1963)

5. attēls. Grupas „The Rolling Stones” albums „The Rolling Stones” (1964)
 Figure 5: The Rolling Stones – “The Rolling Stones” (1964)

Līdzīgi rīkojusies grupa „Borowa MC” (sk. 6.attēlu), kas, izmantojot fotogrāfiju kolāžu, no vienas puses, parāda, ka ir meklējumos, sava ceļa izvēles priekšā, no otras – norāda uz savu tēlu vismaz daļēju atpazīstamību.

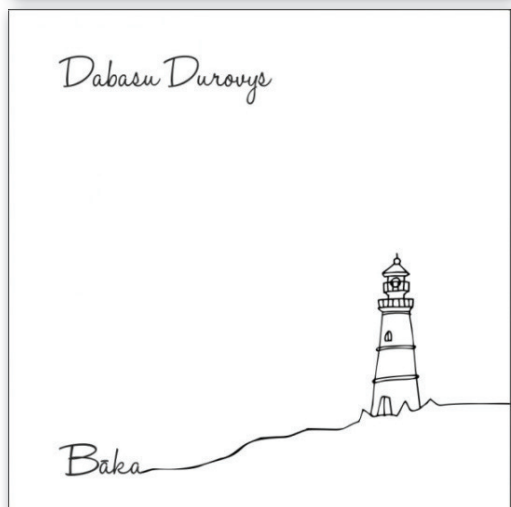

6. attēls. Grupas „Borowa MC” albums „Trepis iz nakurīni” (2005)
 Figure 6: Borowa MC – “Stairway to Nowhere” (2005)

Savukārt Daugavpils grupa „Dabas Durovys” jau ar pirmo disku mēģina savdabīgi un netriviāli veidot savu albumu vāciņus, minimalizējot visu, ko var (sk. 7., 8. attēlu):

7. attēls. *Grupas „Dabasu Durovys” albums „Ļepetnīks” (2008)*
 Figure 7: *Dabasu Durovys – “Butterfly” (2008)*

8. attēls. *Grupas „Dabasu Durovys” albums „Bāka” (2014)*
 Figure 8: *Dabasu durovys – “Lightship” (2014)*

Grupa „Laimas Muzykanti” kā jau etnoroka pārstāvji īpaši „lokalizē” savus albumu vāciņus, mēģinot tiem piešķirt latgalisko kolorītu, taču arī te var rast kopsakarības, mijiedarbi ar kaimiņu tautu tradīcijām vai kultūrainavu, piemēram, albumi „Orkla bolss” un „Rodi” (sk. 9., 10. attēlu).

9. attēls. *Grupas „Laimas Muzykanti” albums „Orkla bolss” (2006)*
 Figure 9: *Laimas Muzykanti – “The Voice of a Plow” (2006)*

10. attēls. *Grupās „Laimas Muzykanti” albums „Rodi” (2015)*
 Figure 9: *Laimas Muzykanti – “Relatives” (2015)*

Nobeigums

Ņemot vērā mūsdienu informatīvo plūsmu, ko nodrošina visdažādākās komunikācijas, ir grūti būt oriģinālam vai savdabīgam arī mūzikā, jo iespaidi un ietekmes ir gandrīz vai neizbēgamas, taču tās neizslēdz iespēju jau zināmas sastāvdaļas salikt savādākā secībā, atsvaidzinot un dažādojot pasaulīgo ar tieši savai videi, šajā gadījumā Latgalei, raksturīgo. Tāpēc kopumā var secināt, ka latgaliešu mūzikas grupas savās izpausmēs, kas nav saistītas ar deju mūziku, atspoguļo pasaules mūzikas galvenās tendences. Latgalē tiek spēlēti tie stili, kas joprojām ieņem stabili vietu pasaules mūzikā, tie ir, roks, poproks, etnoroks, smagais roks un metāls. Uz globalizācijas ietekmi norāda arī dažu grupu angļiskie nosaukumi, piemēram, „Green Novice”, „Sacramental”. Kā izteiktākie lokālie ieviesumi šajā mūzikā ir minami – 1) latgaliešu valodas izmantojums, akcentējot valodu kā lokālā papildvērtību, 2) tautasdziesmu melodiju un tekstu izmantojums mūsdienīgās interpretācijās, aktualizējot kultūrvēsturisko un simbolisko kultūras kodu, 3) vēlme savdabīgi noformēt albumu vāciņus, cenšoties izvairīties no tipiskām klišejām vai biežāk izmantotiem motīviem, kā arī akcentējot lokālo. Bez tam latgaliešiem vēl joprojām ir jāpārvar pārnovadnieku nevēlme apzināt un novērtēt latgaliešu mūzikas kvalitāti.

LITERATŪRA

- Caune, Pēteris (2014). SWH statistika. <http://cu.serveris.lv/swh/artists.php>, sk. 20.10.2015.
- CSB (2015). Iedzīvotāji – skaits un tā izmaiņas. http://data.csb.gov.lv/pxweb/lv/Sociale/Sociale_ikgad_iedz_iedzskaits/IS0191.px/?rxid=992a0682-2c7d-4148-b242-7b48ff9fe0c2, sk. 28.10.2015.
- Deutscher Städtetag (German Associations of Towns and Cities, 2015). *Largest German cities*. http://www.citymayors.com/gratis/german_topcities.html, sk. 20.10.2015.
- Gusāns, Ingars (2015, 1). *Elektroniska sarakste ar Latvijas Radio 2 raidījumu vadītāju Robertu Buividu*, 08.10.2015.
- Gusāns, Ingars (2015, 2). *Elektroniska sarakste ar mūzikas apskatnieku Sandri Vanzoviču*, 08.10.2015.
- Gusāns, Ingars (2015, 3). *Elektroniska sarakste ar mūziķi Gunti Rasimu*, 06.10.2015.
- Komentāri* (2004). Aisha uzvar „Talantu Fabrikas Muzikālajā teātrī”, 1. <http://www.delfi.lv/>

- kultura/news/music/aisha-uzvar-talantu-fabrikas-muzikalaja-teatri.d?id=8308998&com=1®=0&s=1&no=0, sk. 20.10.2015.
- Komentāri* (2004). Aisha uzvar „Talantu Fabrikas Muzikālajā teātrī”, 3. http://www.tvnet.lv/muzika/latvija/1423-aisha_uzvar_talantu_fabrikas_muzikalaja_teatri/comments/page/3, sk. 20.10.2015.
- Lambada (2008). *Encyclopedia of Latin American History and Culture*. <http://www.encyclopedia.com/article-1G2-3078903100/lambada.html>, sk. 20.10.2015.
- Macnie, Jim (2015). Coldplay. <http://www.rollingstone.com/music/artists/coldplay/biography>, sk. 19.10.2015.
- Priekšnams* (2015). Šūpuļdziesma („Dabasu Durovys”). <http://www.radioswh.lv/prieksnams-top/dabasu-durovys-supuldziesma/>, sk. 20.10.2015.
- Robinson, Eugene (2002). The Rap Revolution. <https://www.globalpolicy.org/component/content/article/162/27569.html>, sk. 10.10.2015.
- Ryan, Christopher (2013). *Global Heavy Metal: Regional and National Belonging in the Ruhrpott [thesis]*. Newfoundland. http://www.academia.edu/3492989/Glocal_Heavy_Metal_Regional_and_National_Belonging_in_the_Ruhrpott, sk. 16.10.2015.
- TNS Latvija (2015). Radiostaciju klausīšanās Latvijā – rudens 2015. <http://www.eradio.lv/reit.htm>, sk. 29.10.2015.
- Vanzovičs, Sandris (2015). Recenzija: „Dabasu Durovys” – „Bāka”. <http://nra.lv/izklaide/133925-recenzija-dabasu-durovys-baka.htm>, sk.10.10.2015.
- Vanzovičs, Sandris (2003). Ceļš un nejaušība. http://news.lv/Neatkariga_Rita_Avize_Latvijai/2003/11/15/cels-un-nejausiba, sk.10.10.2015.
- Варламов, Дмитрий. (2014). Академизация музыкального искусства и образования в контексте глобализации современного общества. Теория и практика общественного развития, 5. Краснодар: ХОРС, 11–113.
- Волынчук, Андрей, Фролова, Яна (2007). *Глокализация как предмет научного исследования*. http://www.rusnauka.com/9_EISN_2007/Economics/21363.doc.htm, sk.17.10.2015.
- Зайцева, Наталья, Захаров, Владимир, Корецкий, Василий, Соколов-Митрич, Дмитрий, Мильчин, Константин (2013). Чон больше, чем любовь. *PP/ Культура*. 24 апреля. <http://rusrep.ru/article/2013/04/24/chon/>, sk. 15.10.2015.
- Купина, Наталия, Литовская, Мария, Николина, Наталия (2010). *Массовая литература сегодня: Учебное пособие*. Москва: Флинта, Наука.
- Малиновский, Александр (2013). Культурная глобализация (глокализация). Локальное и транснациональное. *Вестник ТПГУ (TSPU Bulletin)*, 1 (129). 176–179.